

приватного капіталу; 7) підставою виникнення концесійних відносин є концесійні договори.

Значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані під час подальшого розроблення й удосконалення законодавства, яке визначає умови надання концесій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Полатай В.Ю. Правове регулювання інвестиційної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В.Ю. Полатай. – Донецьк, 2000. – 18 с.
2. Сидоров Я.О. Становлення інституту комерційної концесії в Україні (цивільно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Я.О. Сидоров ; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 27 с.
3. Шихата И. Правовая реформа. Теория и практика : [научное пособие] / И. Шихата. – М., 1998. – 255 с.
4. Сосна С.А. Концессионные соглашения : теория и практика : [научное пособие] / С.А. Сосна. – М. : Нестор Академик Паблшерз, 2002. – 256 с.

5. Карп М.В. Финансовые проблемы заключения договоров концессии / М.В. Карп // Закон и право. – 2004. – № 1. – С. 17–19.

6. Про концесії : Закон України від 16.07.1999 р. № 997–XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 372.

7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

8. Пілігрим Г.С. Поняття концесії об'єктів права державної та комунальної власності / Г.С. Пілігрим // Економіка та право. – 2014. – № 1. – С. 67–71. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/еспр_2014_1_12.pdf.

9. Устименко В.А. Власність територіальної громади міста (господарсько-правові аспекти) : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / В.А. Устименко ; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2007. – 33 с.

10. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 524.

11. Зельдіна О.Р. Спеціальний режим господарювання як інститут господарського права / О.Р. Зельдіна // Право України. – 2006. – № 4. – С. 57–60.

УДК 346.542

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ГОРИЗОНТАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Колосова О.Е., аспірант
Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України

У статті досліджено економічну складову та правову природу горизонтальної державної допомоги суб'єктам господарювання, виявлено її особливості. Враховуючи європейський досвід, запропоновано законодавчо визначити її пріоритетність над галузевою допомогою.

Ключові слова: державна допомога, горизонтальна державна допомога, галузева державна допомога.

В статье исследованы экономическая составляющая и правовая природа горизонтальной государственной помощи субъектам хозяйствования, выявлены ее особенности. Учитывая европейский опыт, предложено законодательно определить ее приоритетность над отраслевой помощью.

Ключевые слова: государственная помощь, горизонтальная государственная помощь, отраслевая государственная помощь.

Kolosova O.E. PROSPECTS OF LEGAL REGULATION OF HORIZONTAL STATE AID IN UKRAINE

The article investigates economic component and legal nature of horizontal state aid to business entities, features were identified. Taking into account European experience, to regulate by law priority of horizontal state aid was proposed.

Key words: state aid, horizontal state aid, sectoral state aid.

Постановка проблеми. Питання раціонального та ефективного використання державних коштів є першочерговою проблемою нашої країни. Надання державної допомоги суб'єктам господарювання безпосередньо пов'язане з даними процесами. За загальним правилом, держава, перш за все, виступає в ролі інвестора, вкладаючи певні ресурси в певні проекти, що, зазвичай, мають бути успішними. Підтримання економічно неефективного виробництва загострює проблему дефіциту бюджетних коштів. Отже, постає питання надання такого виду допомоги, який би переслідував мету з досягнення певного загальнодержавного економічного ефекту,

і в меншій мірі впливав на конкурентне середовище. Слід визнати, що таку функцію на сьогодні виконує горизонтальна допомога, яка отримала широке поширення у країнах-членах ЄС. Проте в Україні у відсотковому співвідношенні домінує галузева допомога, яка складає 71,6%, що є неприпустимим для європейської політики надання державної допомоги. Тому виявляється доцільним забезпечити пріоритетність даного виду допомоги над іншими, що дозволить поступово мінімізувати обсяги галузевої державної допомоги.

Ступінь розробленості проблеми. Проблематика державної допомоги останнім часом привертає пильну увагу з боку науковців.

Серед вітчизняних дослідників цьому питанню були присвячені праці Н. Бугаєнко, О. Буланой, О. Кравець, Д. Лічак та ін. Аналізуючи роботи іноземних вчених, слід зауважити, що досліджена сфера є наразі актуальним полем для дискусії. Заслужують на увагу праці А. Додешку, Ф. Ніколейдса, Р. Хеффрона та ін.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей горизонтальної державної допомоги, визначенні її важливості в економічній конкуренції, а також розробці пропозицій щодо нормативного забезпечення пріоритетності даного виду допомоги.

Виклад основного матеріалу. Державна допомога суб'єктам господарювання складається із галузевої державної допомоги (заходи, що стосуються окремих галузей економіки, зокрема, сільського господарства, рибальства, видобутку вугілля та ін.) та державної допомоги для горизонтальних цілей, таких як дослідження і наукові розробки, охорона навколишнього природного середовища, підтримка малого та середнього бізнесу, створення нових робочих місць або навчання, допомога для регіонального розвитку.

Перший вид вважається таким, що потенційно може спотворювати конкуренцію. Враховуючи те, що горизонтальна допомога зачіпає всі або більшість підприємств, спрямовуючи державні кошти на різні цілі, вона є найоптимальнішим варіантом в умовах ринкової конкуренції. Горизонтальна допомога також включає в себе допомогу для порятунку підприємств та реструктуризації підприємств, які знаходяться в складному фінансовому становищі («тимчасові труднощі»). Хоча цей вид підтримки відрізняється від тих, які згадані вище, тому що має більш сильний вплив на спотворення конкуренції [1, с. 117].

Враховуючи, що горизонтальна допомога є європейським інструментом, представляється доречним дослідити її з позиції європейської ретроспективи. Отже, мета надання державної допомоги зазнала важливих перетворень у ЄС, починаючи із середини минулого століття. Так, у 1960-і р. вона стала важливим інструментом промислової політики спочатку як реакція на лібералізацію торгівлі [2], в 1970-і р. була спрямована в бік конкретних секторів економіки, що занепадали (сталь, суднобудування), а також створення «національних чемпіонів» у стратегічних секторах. Однак, у 1980-х рр. розуміння використання державної допомоги змінилося із акцентом на конкретних завданнях, що ставила перед собою держава. Крім того, в 2000 р. у Лісабоні Європейською Радою було відзначено важливі концептуальні пропозиції, які полягали у зниженні загального рівня державної допомоги, а також зміщенні акцентів від підтримки окремих секторів або компаній до горизонтальних цілей, що становлять спільний інтерес. Цей вид допомоги вважався і вважається Комісією більш прийнятним, тому що в меншій мірі призводить до спотворення конкуренції на внутрішньому ринку і є оптимальним для створення більш життєздатної європейської економіки на міжнародному рівні [3].

У той же час у Центральній і Східній Європі поняття «державної допомоги» мало осо-

бливе значення, головним чином, під впливом різноманітних політичних, економічних і соціальних факторів. У цій області перехід супроводжувався структурними змінами від розподілу ресурсів через систему централізованого планування до системи, яка заснована на ринкових механізмах. Держава тут займала головну роль, виступаючи і як орган державної влади, і як економічний агент, який може втрутитися в систему господарських зв'язків на користь певного підприємства. У цьому відношенні «дисципліна» державної допомоги відповідно до моделі ЄС, що була затверджена накладенням правового обов'язку, яке містилося в Європейській угоді (стаття 64), а зараз у Договорі про функціонування Європейського Союзу, була виправдана з точки зору можливостей уникнення негативних наслідків у податково-бюджетній і грошово-кредитній сферах, а також у плані економічної стабілізації [4].

Використовуючи дані Євростату при аналізі політики державної допомоги ЄС, можна легко помітити, що найбільш підтримуваними напрямками є горизонтальні, і саме вони користуються підвищеною увагою з боку ЄС. Найбільш поширеними напрямками є: регіональний розвиток, охорона навколишнього середовища (енергозбереження, енергоефективність), дослідження та інновації, допомога малому та середньому підприємству. Найбільш підтримувані: охорона навколишнього середовища – 24%, регіональний розвиток – 21%, дослідження та інновації – 18% [5].

У Німеччині та Румунії найбільші обсяги допомоги виділяються для охорони навколишнього середовища (близько 50% у середньому). В Угорщині та Болгарії найінтенсивніше надання допомоги здійснюється в цілях регіонального розвитку (близько 40% у середньому).

Крім того, якщо порівняти результати деяких країн ЄС, можна побачити, що Німеччина є країною, що поважає більшість європейських тенденцій у наданні допомоги, які є двигуном економіки: дослідження, розвиток та інновації, регіональний розвиток та охорона навколишнього середовища [6, с. 73].

У Швеції державна допомога становить близько 0,9% ВВП, що є значно вищим показником, ніж середній по ЄС (0,53%), однак це пов'язане з великою долею допомоги на захист навколишнього середовища (80%). Тому такі обсяги вважаються виправданими з огляду на те, що даний напрям є горизонтальним.

Стосовно галузевої допомоги, аналізуючи дані Євростату, варто зауважити на важливому факторі, що за останні роки країни-члени ЄС суттєво зменшили надання допомоги за даним напрямом. Так, наприклад, у 2007 р. у Румунії доля галузевої державної допомоги становила 90% від усього обсягу допомоги, а вже в 2012 р. – тільки 30%, відповідно горизонтальна допомога – 70% [7].

Як відомо, 27 червня 2014 р. між Україною та Європейським Союзом було підписано Угоду про асоціацію. Ч. 3 ст. 262 містить положення щодо випадків надання допомоги, які можуть вважатися сумісними з належним

виконанням Угоди. Серед них є і горизонтальні: допомога для сприяння економічному розвитку регіонів із надзвичайно низьким рівнем життя або із суттєвим рівнем безробіття; допомога для сприяння виконанню важливого проекту задля спільного європейського інтересу («спільний європейський інтерес» включає спільний інтерес Сторін) або для виправлення значних порушень нормальної роботи в економіці України чи однієї з держав-членів Європейського Союзу; допомога для інвестицій з метою забезпечення відповідності обов'язковим стандартам, визначеним директивами ЄС, зазначеними у Додатку ХХХ до Глави 6 («Навколишнє середовище») Розділу V Угоди, протягом зазначеного в ньому періоду імплементації, зокрема адаптації підприємств та обладнання до нових вимог, може бути дозволена в обсязі до 40% прийнятних витрат та ін. [8].

На національному рівні ч. 2 ст. 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (далі – Закон) [9] також встановлено перелік випадків надання саме горизонтальної державної допомоги. Зокрема, допомога для забезпечення розвитку регіонів, підтримка середнього та малого підприємництва, допомога на професійну підготовку працівників; допомога на працевлаштування окремих категорій працівників та створення нових робочих місць, допомога на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, допомога на захист навколишнього природного середовища та ін.

Крім того, ст. 7 Закону регламентує звільнення від обов'язку повідомлення про нову державну допомогу окремих груп надавачів категорій державної допомоги, визначених частиною другою статті 6 цього Закону, окрім державної допомоги на відновлення платоспроможності та реструктуризацію суб'єктів господарювання, а також на підтримку окремих галузей економіки.

У той же час Законом не визначена пріоритетність горизонтальної допомоги, а також не розроблено окремого підзаконного нормативно-правового акту, який би визначив порядок надання даного виду допомоги та містив додаткові форми заохочення суб'єктів господарювання у разі отримання коштів у рамках програми горизонтальної допомоги. Наприклад, для всіх підприємств, що займаються виробництвом енергії з альтернативних джерел, повинен діяти пільговий режим оподаткування разом із можливим кредитом на придбання ВЕУ (вітрогенераторів).

Говорячи про розвиток горизонтальної допомоги в Україні, не можна обійти увагою досить часті випадки, коли допомога в залежності від своєї мети може бути або галузевою, або горизонтальною. Наприклад, у сфері енергетики державна допомога на енергозбереження, на виробництво енергії з відновлювальних джерел, на комбіноване виробництво електроенергії та тепла (когенерацію) підпадає під дію горизонтальних правил і має першочергове значення. Зазвичай, у даних випадках за правилами ЄС найчастіше застосовується блок виключень регулювання, який

не потребує від програми допомоги погоджувального документа уповноваженого органу. Крім того, блок передбачає суми допомоги під конкретні цілі. Наприклад, допомога на інвестиції у енергозбереження складає 7,5 млн. євро на один проект конкретно одному підприємству, або регламентує два способи розрахунку інтенсивності допомоги:

1) додаткові інвестиційні витрати (чисті): великі підприємства – 60%, середні підприємства – 70%, малі підприємства – 80 %;

2) додаткові інвестиційні витрати (валові): великі підприємства – 20%, середні підприємства – 30%, малі підприємства – 40%.

Аналогічні суми встановлені для допомоги на інвестиції у високоефективне комбіноване виробництво електричної та теплової енергії, інвестиції з метою просування відновлювальних джерел енергії та ін.

Норми щодо галузевої допомоги відносяться до вугільної промисловості, електроенергетики (витрати, що не підлягають відшкодуванню). Витрати, що не підлягають відшкодуванню, означають існуючі інвестиції в інфраструктуру відповідного комунального підприємства, яке може стати непотрібним у конкурентному середовищі. Наприклад, велике монопольне комунальне підприємство з постачання електроенергії здійснювало значні інвестиції протягом багатьох років і понесло збитки. Ринкова вартість електроенергії включає виплати боргу [10, с. 32–56]. Політика державної допомоги ЄС направлена на мінімізацію цього виду допомоги як такого, що не справляє позитивного впливу на ринкове середовище, окрім тимчасового полегшення для підприємств, підтримуючи збиткове виробництво.

При аналізі співвідношення державної допомоги та економічного розвитку України, необхідно розрізняти кількісний підхід, заснований на кількісній державній допомозі по відношенню до ВВП, і якісний підхід у результаті класифікації державної допомоги на горизонтальну і галузеву допомогу. Один із найбільш важливих факторів, що визначає обсяги державної допомоги – це ВВП, але в той час, як державна допомога розглядається для підтримки економічного зростання і розвитку, на практиці сума наданої допомоги часто зростає через надання галузевої допомоги, яка передбачає її надання щороку. Тому зміна компенсаторної моделі допомоги (галузевої) до моделі допомоги економічного розвитку (горизонтальної) є стратегічно важливим кроком у стабілізації фінансової ситуації країни.

Підбиваючи підсумок, можна відзначити, що політика в галузі конкуренції та політика державної допомоги є взаємозалежними стосовно забезпечення належного функціонування ринку, а також корекції провалів ринку, які можуть статися в економіці країни. Ефективне перенаправлення державної допомоги від галузевої до горизонтальних цілей може бути компонентом першочергової важливості державної політики з тим, щоб вирішити поточні проблеми в новому економічному і соціальному контексті, що викликані фінансовою кризою.

Висновки. Таким чином, необхідно відзначити, що довгострокова мета щодо державної допомоги будь-якої держави, яка орієнтується на політику державної допомоги ЄС, має зосередитися на горизонтальних цілях, які менш спотворюють конкуренцію і не справляють значного впливу на вільну торгівлю.

Доводиться необхідність прийняття окремого підзаконного нормативно-правового акту, який встановлював би детальну процедуру надання горизонтальної допомоги, можливі її обсяги тощо. Зокрема, такий документ може отримати вияв у вигляді Положення про горизонтальну допомогу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів з обов'язковим посиленням на цей акт у Законі.

Крім того, пропонується внести зміни до ст. 7 Закону «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» шляхом закріплення норми про те, що випадки, визначені ч. 2 ст. 6 Закону, регулюються Положенням про горизонтальну допомогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Băcila N. The relation between state aid and economic development in European Union // The Romanian Economic Journal. – 2010. – № 36. – P. 111–122.

2. Trebilcock M.J. Trade and Transitions: A Comparative Analysis of Adjustment Policies / M.J. Trebilcock, M.A. Chandler, R. Howse // Routledge, London, New York. – 1990. – 277 p.

3. Annual Report on Competition Policy / European Commission, Brussels. – 2009. – 30 p.

4. Negrescu D. Politica de protecție a concurenței / D. Negrescu, G. Oprescu // Centrul Român de Politici Economice, București. – 2004. – 114 p.

5. State Aid Overview / European Commission, Competition DG. – [Electronic resource]. – Available at : http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/horizontal_objectives_en.htm.

6. Dodescu A. State aid evolution overview in European Union context during period 2007–2012 // Management Strategies Journal. – 2014. – Vol. 26. – issue 4. – P. 68–76.

7. Eurostat database. – [Electronic resource]. – Available at : http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5719712/CH_01_2010_EN.PDF/06411786-523c-455d-a65a-499200322aab?version=1.0.

8. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2 125.

9. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 2749 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 34. – 2 563 с. – Ст. 1173.

10. Стюарт Ю. Звіт про сферу застосування та зміст вторинного законодавства, яке буде необхідним для імплементації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» / Ю. Стюарт, С. Цемнолонскіс // Проект «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС». – 2014. – 81 с.

УДК 346:330:341:1

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕЖАХ СИСТЕМИ УГОД СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Поляк О.І., здобувач
кафедри міжнародного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено аналізу основних принципів організації зовнішньоекономічної діяльності в межах Світової організації торгівлі. Досліджено вплив принципів як засад здійснення зовнішньоекономічної діяльності на суб'єктів в умовах чинної системи угод Світової організації торгівлі. Розглянуто змістове навантаження основних принципів, які є невід'ємною частиною забезпечення здійснення зовнішньоекономічної діяльності в межах Світової організації торгівлі.

Ключові слова: принципи, Світова організація торгівлі, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, зовнішньоекономічна діяльність.

Статья посвящена анализу основных принципов организации внешнеэкономической деятельности в рамках Мировой организации торговли. Исследовано влияние принципов как основы осуществления внешнеэкономической деятельности на субъектов в условиях существующей системы договоров Мировой организации торговли. Рассмотрена смысловая нагрузка основных принципов, которые являются неотъемлемой частью обеспечения осуществления внешнеэкономической деятельности в рамках Мировой организации торговли.

Ключевые слова: принципы, Мировая организация торговли, Генеральное соглашение по тарифам и торговле, внешнеэкономическая деятельность.

Poliak O.I. AS FOR THE PRINCIPLES OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES WITHIN THE WTO AGREEMENTS

The article analyzes the basic principles of foreign economic activities within the World Trade Organization. The influence of the principles as principles of foreign economic activity in subjects under the existing system of WTO agreements. Considered meaningful load basic principles which are an integral part of ensuring the implementation of foreign trade in the WTO.

Key words: principles, World Trade Organization (WTO), General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), foreign economic activity (FEA).